

Олена Пальк

АВСТРО-МАРКСИЗМ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ ДОКТРИН

У статті робиться спроба дослідити виникнення та розвиток теорії австро-марксизму, проаналізувати основні складові цього оригінального напрямку, а також визначити місце теорії австро-марксизму у межах європейського соціалістичного руху

Ключові слова: *австро-марксизм, Австрійська соціал-демократична партія, міжнародний соціалістичний рух, Соціалістичний Інтернаціонал.*

Palko Olena. Austro-Marxism in the European socialist context. *In this article the main ideas of Austrian Social Democratic Party at the beginning of 20th century are presented. The notion “Austro-Marxism» is explained. The*

author tries to find out some common ideas typical for the adherents of that approach. The main points of the theory of Austro-Marxism are listed in this paper. The main attention is concentrated on the influence of that theory to the political practice in Austria. Another important point of this article is the evaluation of the theory of Austro-Marxism in the world socialist movement. The idea of the "third way" in European socialism between social-democracy and soviet communism is argued.

Key words: *Austro-Marxism, Austrian Social-Democratic Party, Socialist International, international socialist movement*

Досить проблемним з теоретичної точки зору є віднесення представників австро-марксистів до прихильників класичного марксизму. Зазвичай у вітчизняній традиції прийнято розглядати цю школу більше в сенсі теоретичного розвитку європейської соціал-демократії. Натомість європейські дослідники ототожнюють теоретичний спадок австро-марксистів з марксистською теорією. До того ж перші роботи цієї школи були написані в дусі та у полеміці з К. Марксом. Так, наприклад, вважає Л.Колаковскі, мабуть, найвідоміший дослідник марксизму у Західній Європі, у тритомній праці «Основні напрями марксизму», 1976 – 1978 роках [1,с.285]. Подібна думка часто проявляється у аналізі теоретичних витоків Австрійської соціал-демократії [2;3;4]. Для більшості європейських дослідників австро-марксизму їх марксистська орієнтація не підлягає сумніву. Так, англійський соціолог Том Боттоморе називає цю школу «найбільш ґрунтовною, послідовною та інтелектуальною з досі відомих спроб розвинути марксизм як емпіричну соціальну науку» [4,с.7].

Але найбільш поширеним є віднесення австро-марксизму до теорій так званого «третього шляху» [5;с.135]. Ця теорія включає не лише традицію австро-марксизму, але також післявоєнні спроби Сартра та Мерло-Понті, єврокомунізм, євросоціалізм та ін. – усі ті підходи, що зробили спробу знайти певний третій шлях між радянським комунізмом та європейською соціал-демократією.

Для розкриття суті теорії австро-марксизму, з'ясування її місця в європейському соціалістичному русі, його теоретичній складовій принципово важливо проаналізувати виникнення та становлення австро-марксизму як суцільної теорії і співвіднести останню з загально-європейськими (традиційними) концепціями і доктринами

Сам термін «австро-марксизм» був запропонований у 1914 році американським соціалістом Луїсом Боундіном [4, с. 45] та став загально-прийнятим. Він досліджував німецьку соціалістичну традицію, а також перебував у тісних контактах із представниками цього напрямку.

Австро-марксизм розпочався як студентський соціалістичний гурток, що пізніше приєднався до Соціал-демократичної партії Австрії та до Першої світової війни займав у ній місце впливового теоретичного ядра. Отто Бауер (1881 – 1938), один із найвідоміших представників австро-марксизму, у своїй статті «Що таке австро-марксизм?» (власне, ця стаття була опублікована у 1927 році анонімно, але авторство приписують О.Бауеру) [4, с. 32] написав, що це була група молодих науковців, об'єднана не так специфічною політичною орієнтацією, як практичною природою своєї діяльності. Також Бауер вказав на те, що австро-марксистки у своїх студіях зробили спробу застосувати марксистське розуміння історії до складних феноменів (тобто певний виклик Марксу) таких як, наприклад, національне питання або національна держава [4, с. 45].

Поява та розвиток такої школи стали можливими наприкінці XIX століття внаслідок значного економічного та інтелектуального піднесення Австро-Угорщини. Індустріалізація країни привела до збільшення кількості робітників, що, у свою чергу, зумовило зростання, зміцнення соціалістичних робітничих партій та організацій. У цей час Відень став інтелектуальним та культурним центром Європи. Тут працював Зигмунд Фройд, розвивався архітектурний стиль бідермаєр, творили такі художники, як Густав Клімт, Оскар Кокошка, Євген Шилле та інші, які прославили австрійське мистецтво. У цей же час Відень став прихистком для Лева Троцького та Йосипа Броз Тіто, останній працював тут робітником та намагався створити комуністичну партію в Югославії. Тут жили Карл Каут-

ський, Антоніо Грамші та інші. Можна зробити висновок про інтелектуальну атмосферу, особливо сприятливу для популяризації соціалістичних ідей серед освіченої молоді.

Школа австро-марксизму виникла в межах Віденського університету під впливом відомого на той час професора політекономії марксиста Карла Грюнберга, учнями якого були усі майбутні учасники австро-марксистського гуртка. Карл Грюнберг у 1924 році переїхав до Франкфурта, де заснував Інститут соціальних досліджень, центр Франкфуртської школи, членами якого були М. Хоркхаймер, Т.Адорно, Г.Маркузе, Е.Фромм, Ю.Габермас та інші, які також були марксистами, але, на відміну від австро-марксистів, застосовували марксистський підхід до філософії, психоаналізу чи етики.

У 1888 році Віктор Адлер (1852 – 1918), один із лідерів та керівників австро-марксизму, став ініціатором формування Об'єднаної соціал-демократичної партії Австрії, з якою пізніше була тісно пов'язана діяльність австро-марксистів. Сам Віктор Адлер був лікарем за професією, опонентом З.Фройда, євреєм-антисемітом, який вірив у те, що соціалізм пришвидшить асиміляцію усіх національностей [6, с. 100]. Ще з 1885 року став членом соціалістичної партії, за спроби утворити єдину Соціал-демократичну партію був ув'язнений. 28 листопада 1905 року він організував загальний страйк на підтримку Російської революції, а також започаткував традицію щорічного параду на Перше травня у Відні. Створена Віктором Адлером соціалістична партія мала виразне елітарне забарвлення. Її лідер неодноразово висловлювався за прихильність до імператора Франца Йосифа. До того ж соціальною базою нової партії були здебільшого верхні прошарки робітничого руху. Незважаючи на поміркованість, його син Фрідріх Адлер, що також був членом соціалістичної партії, став широко відомим завдяки вбивству прем'єр-міністра у 1916 році.

Австрійська Соціал-демократична партія об'єднала різноманітні робітничі гуртки та національні партії соціалістичного спрямування. Її програма базувалася переважно на марксистських постулатах про робітничий інтернаціонал, знищення капіталістичного устрою та встановлення соціалістичного по-

рядку, хоча визначення національного питання завжди було дуже важливим не лише для соціалістичної, а й для усіх австро-угорських політичних партій.

Нещодавно утворена, уже на Віденському з'їзді у 1897 році партія практично розкололася під впливом націоналістичних ідей та орієнтацій її членів. Як наслідок, було сформовано шість національних соціал-демократичних груп, що представляли народи Австро-Угорської імперії. Серед них: українська, чеська, польська, німецька, італійська та словенська Соціал-демократичні партії, які були об'єднані єдиним виконавчим комітетом. Власне, політичні лідери партії вважали такий поділ партії вимушеним, але здійсненим з метою збереження єдності партії [7, с. 317]. Така нова партійна організація стала приводом до нових дискусій з теорії та стратегії вирішення національного питання, які знайшли втілення у новій партійній програмі.

У вересні 1899 року була прийнята програма з національного питання – Брюнська програма – яка стала компромісом між вимогами культурно-національної (позиція південнослов'янської групи соціалістів [8, с.331–336], яка пізніше знайшла своє вираження у праці Карла Реннера «Нація та держава») та територіальної (яка до того існувала в імперії) автономії. Ця програма передбачала утворення замість існуючих історичних коронних земель Австро-Угорщини національно відокремлених самоврядних областей та одночасне їх об'єднання в автономні екстериторіальні союзи.

Саме тому Об'єднана соціал-демократична партія проголосила у своїй програмі, що в інтересах пролетаріату необхідно урегулювати національне та мовне питання в Австрії; що це можливо лише в межах демократичної політики, заснованої на основі універсальної рівності, коли усі привілеї окремих землям будуть скасовані; а також що повинні бути скасовані усі феодальні форми пригнічення та скасований бюрократично-державний централізм. Саме виконання усіх цих умов могло забезпечити вирішення національного питання, яке вимагало дотримання таких принципів:

1. Австрія повинна бути трансформована у демократичну федеративну державу національностей;

2. На місці коронних земель (провінцій) мали бути встановлені самоврядні законодавчі органи, які формуватимуться в межах кожної національності на основі загального, рівного та прямого голосування;

3. Усі самоврядні території окремої нації повинні створювати національно гомогенні одиниці, що автономно забезпечуватимуть інтереси цієї нації;

4. Права національних меншин повинні забезпечуватися спеціальним законом, виданим парламентом імперії [9,с.155].

Разом з тим, партія як орган інтернаціонального Соціал-демократичного руху виражала переконання у тому, що на викладеній вище основі було можливим порозуміння між людьми, а також підтримка права кожної національності на власне існування та розвиток. Але також цією програмою визначалося, що для пришвидшення цього процесу необхідною була найтісніша солідарність, особливо робітничого класу, з тим, щоб інтереси кожної нації збіглися з інтересом усієї інтернаціональної спільноти.

Можна з упевненістю сказати, що була разюча відмінність між метою та завданнями, які ставили перед собою представники соціалістичних партій різних національних меншин. Австрійська соціалістична партія, за загальним проектом перебудови єдиної соціалістичної партії, була рівною з іншими частинами єдиної партії. Але саме належність австро-марксистів до цієї партії зумовила її теоретичну вищість та вплив на усю європейську соціал-демократію.

Австро-марксизм став певною сукупною назвою для групи молодих інтелектуалів. Вони були дуже різними за сповідуваними ними теоретичними ідеями та політичними орієнтаціями. Але кожен зробив великий внесок у розвиток марксистської доктрини в Європі на початку ХХ століття.

Австро-марксистичні займалися з'ясуванням загальних для усіх представників соціалістичного руху питань: сутність держави, диктатури, перспективи пролетаріату, вплив на класову свідомість та ін. Щодо тлумачення більшості цих питань серед представників цієї теорії не було єдності. Так, Карл Реннер був ближчим у поглядах на ці питання із реформізмом Е.Бернштейна, вважаючи,

що в межах капіталістичної системи є можливим наближення до соціалізму шляхом реформ для постійного покращання життя робітничого класу. Він вважав, що соціалізму можна буде досягти за умови, що робітники отримуватимуть постійно все більший контроль над державними інституціями.

До заслуг австро-марксистів у розробці теорії марксизму варто віднести видання «Студій Маркса» (*Marx-Studien*) з 1904 по 1923 рік, де вперше були опубліковані роботи Макса Адлера, Отто Бауера, Рудольфа Хільфердинга, Карла Каутського та ін. Більшість з цих альманахів були перевидані у 1971 році. Також О.Бауер видавав теоретичний альманах «Війна» (*Der Kampf*) у 1907 – 1934 роках, що був перевиданий у Відні у 1969 році.

У передмові до першого видання альманаху «*Der Kampf*» Отто Бауер наголосив на тих основних завданнях, які представники австро-марксизму ставлять перед собою. Першочерговим завданням оголошувався внесок у народження нового суспільства на соціалістичних засадах. Зрозуміло, йшлося у передмові, що австро-марксистичні не могли виступати від імені усього загалу, тому основним завданням було представлення інтересів австрійського робітничого класу в межах Інтернаціоналу соціалістичних партій. А також важливим завданням була адаптація інтернаціональних ідей до австрійської реальності.

З цієї мети поставали уже більш практичні завдання. Пролетаріат кожної країни формувався в межах власної держави. Особливістю австрійського робітничого класу було те, що він розвивався в межах хаотичної системи Австро-Угорської монархії. Проблема полягала не лише у дуалізмі монархії та її багатонаціональності, а й у відсутності чітких механізмів його регулювання. Тому австро-марксистичні прагнули зайняти місце «експертів з конституційного права» в межах Інтернаціоналу, вбачаючи своє завдання у вдосконаленні законодавства щодо регулювання взаємовідносин як між класами, так і між національними спільнотами.

Ще однією особливістю Австро-Угорщини, яка безпосередньо впливала на специфіку теоретичних пошуків австро-марксистів, було те, що на території імперії були

широко представлені усі можливі форми економічної діяльності, від примітивного землеробства у Східній Галичині до високо розвинуеного індустріалізму Німецької Богемії. Тому зрозумілим було і завдання вивчення економічних особливостей та використання їх для практики політичної боротьби.

Національне розмаїття країни вимагало нагальної розробки національної політики та з'ясування того, як національна боротьба виростає з економічних відносин, як закон та державне управління може розв'язувати ці проблеми та як можуть використати таку національну палітру для практики політичної діяльності [10].

Окрім такої спільної загальної теоретичної платформи чи заявленої політичної позиції, кожен із представників австро-марксизму займав своє особливе місце у аналізі вчення Карла Маркса та його пристосуванні до австрійської реальності. Можна виділити чотири найважливіші сфери теоретичних пошуків австро-марксистів: філософія науки Макса Адлера, проблема національностей та націоналізму у Отто Бауера, дослідження капіталізму Рудольфа Хільфердінга та вчення про соціальну функцію права Карла Реннера. Найбільш важливими теоретичними здобутками австро-марксистів у суспільно-політичному вченні були:

- 1) критика диктатури, пригноблення та недемократичних механізмів здійснення влади у всіх її формах;
- 2) проблема держави, розробка національного питання та практики федералізму;
- 3) теорія демократії, яку розробляли О.Бауер, К.Реннер та частково М.Адлер після Першої світової війни;
- 4) теорія права К.Реннера [5, с. 136].

Дуже важко визначити якісь загальні засади для усіх представників цього напрямку, серед яких Віктор Адлер, Макс Адлер, Отто Бауер, Рудольф Хільфердінг, Карл Реннер та ін. Вони мали більше згоди навколо загально-теоретичних та філософсько-світоглядних позицій, ніж стосовно політичних, хоча не вважали марксизм закритою системою. Представники цього напрямку більш схильні були розглядати марксизм з гуманістичних міркувань, вважаючи, що Маркс розробив універсальну етичну теорію соціалізму.

Усі представники австро-марксизму з різних боків вивчали теорію марксизму. Марксизмом як філософією займався Макс Адлер (1873 – 1937). Він був радше теоретиком, ніж практиком соціалістичного руху. Багато часу присвятив вивченню праць Карла Маркса та намагався більш широко популяризувати його вчення між соціалістами. Він був одним із засновників Віденського соціологічного товариства у 1907 році. Адлер вивчав філософію, намагаючись також знайти спільне між Марксом та Кантом. Він жорстко критикував Леніна та Каутського за те, що вони вважали філософію Маркса матеріалістичною, вважав останнього етичним філософом і цим набагато випередив те, що сьогодні називається гуманістичним марксизмом.

Вчення Макса Адлера заслуговують на увагу хоча б через те, що він як філософ мало відомий в Україні. Втім, саме його етичний підхід до марксизму справив визначальний вплив на етичний соціалізм та гуманістичний марксизм – важливі школи у філософії ХХ століття. Макс Адлер у своїй праці «Поняття держави у марксизмі» 1922 року розглядав питання про можливість організації суспільства без держави. Для пояснення держави як інституту пригноблення автор намагався розмежувати політичну та соціальну демократію. Політична демократія була характерна для тогочасної держави з її парламентарними інституціями та громадянськими свободами. Така держава стала класово організованою диктатурою буржуазії, бюрократичною інституцією. Вона підтримувала диктатуру буржуазії, була способом її організації. Політична демократія за таких умов базувалася на принципі більшості, а це зумовлювало постійні політичні конфлікти, тому і не була спроможна забезпечити економічної рівності [11, с. 315].

Протилежністю політичної демократії для автора була соціальна демократія, або соціалізм. Така демократія мала б забезпечити справжню єдність суспільства, адже мала на меті знищити класовий поділ, тобто саму основу держави. Держава за соціалізму мала залишатися лише як територіальна організація. Майбутня соціалістична держава у теорії Макса Адлера мала б вигляд вільної федерації спілнот, яка була б об'єднана лише спільною метою та інтересами.

Соціалізм для Макса Адлера виступав формою організації суспільного буття, в якому був відсутній конфлікт

інтересів. Соціалізм тому не потребуватиме жодних інституцій, які б впроваджували такі інтереси. Звільнення людини від матеріального інтересу мало б сприяти її зацікавленості у питаннях мистецтва, філософії та релігії. Але такі конфлікти не змогли б зруйнувати загальної солідарності людей.

У таких поглядах на державу Макс Адлер був дуже близьким до ортодоксальних марксистів. Правда, його утопічна теорія соціалізму є досить умовною, адже сам автор інколи унікав ґрунтовних пояснень свого підходу, обмежуючись лише констатацією загальних положень. Так, він досить невизначено говорив про можливість здійснення революції, а також досить описово підходив до майбутнього соціалістичного ладу.

Ще одним маловідомим для вітчизняної науки представником австро-марксизму був Рудольф Хільфердінг (1877 – 1943), якого вважають найбільш визначним дослідником політекономії часів II Інтернаціоналу [1, с. 257]. З 1908 року він жив у Німеччині, де приєднався до тих соціалістів, які виступали проти війни. З 1923 року деякий час був міністром фінансів. Після приходу Гітлера до влади – емігрував до Швейцарії. Але у 1943 році був зловлений нацистською поліцією та помер у концентраційному таборі Бухенвальд.

Його праця «Фінансовий капітал» («*Finanzkapital*») 1910 року претендувала на загальну теорію економічного розвитку за умов імперіалізму. Він ґрунтовно опрацював «Капітал» К.Маркса та адаптував його вчення до економічних умов початку XX століття. Імперіалістична економіка прийшла, на його думку, на зміну вільній торгівлі та ліберальній економіці. За таких умов концентрація капіталу окремими країнами та фінансова олігархія набули небувалого розмаху. Але такий стан справ наближав перехід до соціалізму, адже сприяв формуванню класового світогляду та об'єднанню робітників.

Реальним способом переходу до соціалізму в умовах концентрації капіталу була націоналізація великих фінансових та індустріальних підприємств. Держава не повинна перебирати на себе усю приватну власність, що може спричинити політичні конфлікти. Її роль мала обмежуватися переве-

денням економічних потужностей найбільших підприємств на користь загальним інтересам. Хільфердінг також сформулював загальний «історичний закон»: «У соціальних формаціях, що базуються на класовому антагонізмі, соціальні зміни стають можливими лише тоді, коли правлячий клас досягає максимальної концентрації своїх ресурсів» [1, с. 303]. Такі соціальні зміни, відповідно, мали стати реальними, адже капіталізм на 1910 рік, на думку Хільфердінга, досягав піку свого розвитку.

Незважаючи на таку ґрунтовність досліджень у політ-економії чи етичній філософії Макса Адлера, найбільшою заслугою австро-марксизму є теоретична розробка національного питання. Можна зрозуміти, чому ця проблема була такою нагальною для австрійських соціалістів. Австро-Угорська багатонаціональна імперія відчувала на собі силу слов'янських національних рухів, що стали особливо відчутними до кінця ХІХ століття.

Найбільш ґрунтовно цей підхід був розроблений у Карла Реннера у праці «Держава та нація» (*“Staat und Nation”*) 1899 року та Отто Бауера у «Національне питання та соціал-демократія» (*“Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie”*) 1907 року. Саме працю О.Бауера дослідники називають найбільш важливим марксистським дослідженням з національного питання.

Карл Реннер (1870 – 1950) року як теоретик був, мабуть, найменш відомим серед австро-марксистів через його вдалу політичну кар'єру. Був президентом Австрійської республіки з 1945 до 1950 та єдиним лідером соціалістів, який пережив Другу світову війну. Він був вихідцем із бідної сім'ї, тому, на відміну від його однопартійців, завжди був готовий до співпраці із буржуазією. З 1896 до 1932 року працював бібліотекарем у Парламентській бібліотеці, матеріали якої використовував для своїх студій.

Як теоретик Карл Реннер зробив внесок у марксистську дискусію навколо національної проблеми та питання юриспруденції. Він застосував марксистський підхід до конституційного права та на основі цього критично підійшов до інституту держави. Його праця «Соціальні функції правового інституту» (*“Die soziale Funktion der Rechtsinstitute”*) 1904 року започаткувала марксистську соціологію права. Реннер розширив попередні теорії про те, що право виникає

внаслідок конфлікту між конкуруючими соціальними групами.

У своїй праці «Держава та нація» Карл Реннер з точки зору конституційного права довів необхідність забезпечення прав усіх національних меншин шляхом застосування принципу національно-культурної автономії. Такий принцип сприяв би реалізації культурних прав кожної особи, навіть якщо вона проживатиме поза своєю етнічною територією. Аналізуючи його працю, варто зауважити, що автор був спеціалістом з конституційного права, тому усі положення запропонованої ним теорії є достатньо точними та юридично обґрунтованими.

Ще однією працею Карла Реннера, присвяченою національному питанню, є робота 1920 року «Боротьба австрійської націй за державу» [12], яку він опублікував під псевдонімом Рудольфа Штірнера. У цій праці автор ще раз повернувся до проблеми юридичного оформлення можливої культурно-національної автономії. Реннер і далі залишався палким прихильником екстериторіального персонального принципу до визначення національної належності. Знову ж таки автор намагався виробити щось схоже на конституцію з національного питання для Австрійської монархії. Така програма мала на меті не лише конструювання мультинаціональної держави із забезпеченням рівності прав кожної національної меншини, а ще й вираження та реалізацію інтересів робітничого класу. Реннер намагався написати конституцію для майбутньої соціалістичної Австрійської держави, тому багато з його положень здавалися досить утопічними з огляду на те, якою була Австро-Угорська імперія на початку ХХ століття.

Інший представник австро-марксизму, Отто Бауер, вважається найбільш ґрунтовним теоретиком з національного питання у межах марксизму [3; с. 33]. З 1907 до 1914 року був секретарем Соціал-демократичної партії. Брав участь у війні, був полоненим у Росії, але за радикальність його поглядів йому дозволили повернутися до Австрії. Пізніше був міністром закордонних справ, виступав за аншлюс з Німеччиною. До 1934 року активно працював у Соціал-демократичній партії Австрії. Бауер був одним із активних учасників II Інтернаціоналу.

Найвідомішою теоретичною працею О.Бауера є робота «Національне питання та соціал-демократія», у якій він намагався вивести право на національно-культурну автономію для народів Австро-Угорської імперії з історичних передумов.

У цій праці Отто Бауер зупинився на визначенні таких понять, як нація, національний характер, національна держава, національно-культурна автономія та ін. Особливу увагу Бауер у своїй праці приділив розгляду концепції майбутнього нації за соціалізмом. Саме соціалізм для автора був тим соціальним ладом, що гарантував вільний розвиток та державне оформлення для кожної нації. Соціалізм для нього був синонімом вільного розвитку національних культур та мирного співжиття усіх національностей.

Проблема у визначенні місця теорії австро-марксизму у політико-ідеологічному спектрі полягає передусім у тому, що представники австро-марксизму не були єдиними у своїх поглядах, тому їхнє об'єднання є досить умовним. До того ж, якщо на початку ХХ століття з політичною орієнтацією австро-марксистів все більш-менш зрозуміло, тим паче, що більшість з них самі себе називали марксистами в повному розумінні цього слова [4], то під час Першої світової війни представники цієї школи обрали різні політичні напрями. «Золотим часом» для цієї школи став період 1904 – 1914 років, між започаткуванням журналу “*Max-Studien*» на початком війни. В цей період було написано майже всі відомі теоретичні праці цих інтелектуалів. Отто Бауер вказував на те, що війна та революція роз'єднала австро-марксистів [4,с.46]. Хільфердінг та Реннер після війни стали соціал-демократами у сучасному розумінні цього слова, обіймали високі урядові посади в Німеччині та Австрії, відповідно, а К.Реннер навіть у 1945 – 1950 роках був президентом республіки, тоді як Отто Бауер, Макс та Фрідріх Адлери стояли на позиціях ліворадикального соціалізму, не погоджуючись із європейським реформізмом. Після війни обидва стали членами Соціал-демократичної партії. З 1920-х років, все чіткіше почала проявлятися серединна позиція австро-марксистів у теорії, між «ортодоксальним» Каутським та «ревізіоністом» Бернштейном.

Такою ж проміжною була і позиція цієї школи і щодо міжнародного соціалістичного руху. Вони відносили себе до

ліворадикального крила європейських соціалістів, сповідуючи ідею демократичної диктатури пролетаріату та заперечуючи спроби побудови соціалістичних інституцій у межах капіталістичної держави. Неоднорідність політичних поглядів австро-марксистів виявилась у 1915 році, коли на конференції у Ціммервальді під час II Інтернаціоналу відчутним став розкол в межах соціалістичного руху.

Макс Адлер та Отто Бауер постійно виступали з критикою більшовицької революції 1917 року. М.Адлер разом з Розою Люксембург засуджував деспотизм у Росії, але вірив у можливість трансформації радянської влади на демократичних засадах. Отто Бауер виступав з більш жорсткою критикою більшовизму. У своїй праці «Більшовизм чи соціал-демократія?» у 1920 році він висловив думку, що спроба встановлення соціалізму у напівфеодальній країні неодмінно приведе до диктатури меншості над пролетаріатом та рештою суспільства. Аналізуючи пізніші праці Отто Бауера, можна дійти висновку, що його ставлення до радянської Росії було не таким критичним[13]. У праці «Між двома війнами», (1937) він написав, що «соціалістичне суспільство не просто абстрактна ідея. Вона стала реальною у Радянському союзі» [13,с. 146]. Також змінилися його погляди на можливість побудови соціалізму в одній країні. У тій самій праці він писав: «Соціалізм в окремій країні можливий, якщо ми говоримо про таку величезну країну, як Росія, яка має майже всі необхідні природні ресурси...» [13,с. 174].

Австрійська партія виступала як проти Соціалістичного Інтернаціоналу, так і проти «21 пункту» Леніна, які визначали правила прийому до Третього або Комуністичного Інтернаціоналу. У 1921 році під впливом австро-марксистів була сформована Інтернаціональна робітничка спілка соціалістичних партій, або «Другий з половиною Інтернаціонал», до якого ввійшли 10 європейських партій соціалістичного спрямування, які прагнули знайти третій шлях поміж соціал-демократами та комуністами. Особливу роль тут відіграв Фрідріх Адлер, один з ініціаторів цієї організації. Але уже у 1923 році, розуміючи слабкість такого об'єднання [14,с. 137], було прийнято рішення відновити членство у Соціалістичному Інтернаціоналі.

Австро-марксистизм відіграв важливу роль у європейському соціалістичному русі. Серед основних досягнень є ґрунтовна

теоретична робота представників цього напрямку в загальному контексті теорії марксизму. Роботи цих вчених мали на меті адаптацію марксизму для тих соціально-економічних та політичних умов, у яких перебувала Австро-Угорщина на початку ХХ століття. Їхні дослідження заповнили ті прогалини, які стали очевидними для соціалізму в нових умовах, особливо стосовно національного питання.

---

1. Kolakowski Leszek. The Golden Age. Main Currents of Marxism. Its Origins, Growth and Dissolution/ Leszek Kolakowski. – Vol.2. – Oxford; New York; Oxford University Press, 1982. – 542 p.

2. The Austrian Socialist Experiment: Social Democracy and Austromarxism, 1918 – 1934: [edited by Rabinbach]. – Westview Press, 1985. – 259 p.

3. National Cultural Autonomy and its Contemporary Critics: [edited by E.Nimni]. – New York: Routledge, 2005. – 260 p.

4. Austro-Marxism: [texts translated and edited by Tom Bottomore and Patrick Goode, with an introduction by Tom Bottomore]. – Oxford: Clarendon Press, 1978. – 309 p.

5. Arato Andrew Austromarxism and the theory of democracy/Andrew Arato// The Austrian Socialist Experiment: Social Democracy and Austromarxism, 1918 – 1934. – Westview Press, 1985. – 259 p.

6. Johnston William M. The Austrian Mind: an intellectual and social history 1848 – 1938/ William M. Johnston. – University of California Press, 1972. – 312 p.

7. Bauer Otto The question of nationalities and social democracy/ Otto Bauer. – Minnesota: University of Minnesota Press, 2000. – 494 p.

8. Owings W.A. Marxism and the national question in Slovenia before 1914/ W.A.Owings// Proceedings of the Oklahoma Academy of Sciences for 1966. – Social sciences. – № 46.

9. Kann Robert A. The Multinational Empire: nationalism and national reform in the Habsburg Monarchy 1848-1918/ Robert A.Kann. –Vol.2. – New York: Columbia University Press, 1950. – 424 p.

10. Editorial Introduction to the first issue of ‘Der Kampf’ // Austro-Marxism: [texts translated and edited by Tom Bottomore and Patrick Goode]. – Oxford: Clarendon Press. – 1978. – 309 p.

11. Adler Max. Die Staatsauffassung des Marxismus: ein Beitrag zur Unterscheidung von soziologischer und juristischer Methode/ Max Adler. – Darmstadt, 1973 – 315 p.

12. Шпрингер Рудольф. Национальная проблема: Борьба национальностей в Австрии / Рудольф Шпрингер. – Москва: Красанд, 2010. – 328 с.

13. Frank Pierre. Otto Bauer: A Representative Theoretician of Austro-Marxism / Pierre Frank// International Socialist Review. – Vol.30. – №.3. – May-June 1969.

14. Leser Norbert Austro-Marxism: A Reappraisal Author(s) / Norbert Leser // Journal of Contemporary History. – Vol. 1. – № 2/3. – Special Issue: Conflict and Compromise: Socialists and Socialism in the Twentieth Century (Jul., 1976). – Pp. 133 – 148.